

ZAKONSKO NASLJEĐIVANJE ISTOSPOLNIH PARTNERA U REPUBLICI HRVATSKOJ U POSTOJEĆEM ZAKONSKOM OKVIRU

Dr. sc. Dubravka Klasiček, docentica
Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku

UDK: 347.62-055(497.5)
Ur.: 26. srpnja 2013.
Pr.: 21. studenoga 2013.
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

U Hrvatskoj istospolni partneri svoju zajednicu mogu sklopiti samo kao de facto zajednicu te će ona kao takva proizvoditi određene učinke, ako su ispunjene zakonom predviđene pretpostavke. Ipak, mogućnost nasljeđivanja na temelju zakona nije jedan od tih učinaka. Treba naglasiti kako je de facto istospolna zajednica po mnogočemu vrlo slična de facto izvanbračnoj zajednici, no postoje i brojne razlike. Za ovaj rad najznačajnija razlika leži u činjenici da izvanbračni drugovi jedan drugoga mogu nasljeđivati na temelju zakona, dok istospolni to mogu jedino kao oporučni nasljednici. U ovom radu, dakle, bit će govora prvenstveno o nasljednopravnim učincima de facto zajednica – i izvanbračne i istospolne, odnosno nepostojanju istih. U radu je naglašena činjenica da je ovakvo razlikovanje glede učinaka koje navedene de facto zajednice imaju, odnosno, nemaju u nasljednom pravu, utemeljeno jedino na spolu osoba koje tvore odnosnu zajednicu, što predstavlja diskriminaciju istospolnih partnera. Također se naglašava kako ne postoji nikakav pravni razlog da se zakonsko nasljeđivanje istospolnih partnera nije dopustilo u postojećem zakonskom okviru na temelju manjih intervencija u Zakon o nasljeđivanju.

Ključne riječi: *istospolna zajednica, izvanbračna zajednica, formalna/de facto zajednica, zakonsko nasljeđivanje, brak osoba istog spola.*

1. UVOD

U Republici Hrvatskoj partneri u istospolnoj zajednici ne mogu jedan drugoga nasljeđivati kao zakonski nasljednici dok izvanbračni drugovi to mogu. I jedna i druga zajednica predstavljaju oblik, tzv. *de facto* zajednice koja proizvodi određene pravne učinke samim ispunjenjem pretpostavki određenih zakonom (značajne za

ovaj rad su pretpostavke navedene u Obiteljskom zakonu¹, Zakonu o istospolnim zajednicama² i Zakonu o nasljeđivanju³). Istospolne zajednice su u hrvatskom pravnom sustavu po načinu zasnivanja i učincima slične heteroseksualnim izvanbračnim zajednicama.⁴ Glavna razlika između ove dvije zajednice je u spolu partnera – kod istospolnih zajednica radi se o *de facto* zajednici dvije osobe istog spola, dok se u izvanbračnoj zajednici radi o *de facto* zajednici dviju osoba različitog spola. Ipak, izvanbračni partneri, sukladno odredbama Zakona o nasljeđivanju, jedan drugoga mogu naslijediti kao zakonski nasljednici, dok isto to nije omogućeno partnerima koji se nalaze u istospolnim zajednicama.⁵

Treba naglasiti kako u zadnje vrijeme i u Hrvatskoj postoje tendencije da se osobama istospolne orijentacije pruži veća zaštita no što su je do sada imale, ali u usporedbi s pojedinim zapadnim državama, jasno je da se kod nas, po tom pitanju, treba još mnogo toga učiniti. Naime, Danska je još 1989. bila prva država u svijetu u kojoj su istospolne zajednice, uz ispunjenje zakonom predviđenih pretpostavki, počele proizvoditi određene pravne učinke.⁶ S vremenom su ovakve zajednice u Danskoj dobivale sve više pravnih učinaka te su uskoro ublažene stroge pretpostavke koje su istospolne zajednice u početku morale ispunjavati kako bi proizvodile pravne učinke⁷, da bi od 15. lipnja 2012. godine u Danskoj osobe istog spola mogle sklopiti brak.⁸ Nakon 1989. i druge su države počele priznavati istospolnim zajednicama određena prava, te su, također, prilično brzo neke od njih istospolnim partnerima dopustile i sklapanje braka.⁹ Prva od njih bila je Nizozemska koja je dopustila sklapanje braka osobama istog spola još 1. travnja 2001. te je odstupila od tradicionalnog shvaćanja da je brak namijenjen isključivo osobama

1 Obiteljski zakon (dalje: ObZ), NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11.

2 Zakon o istospolnim zajednicama (dalje: ZIZ), NN 116/03.

3 Zakon o nasljeđivanju, NN 48/03, 163/03, 35/05.

4 Korać, A., *Ljudska prava i pravno uređenje istospolnih zajednica u domaćem zakonodavstvu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 3-4/2005., str. 803.

5 Osim nasljedopravnih, postoje i brojni drugi učinci koje izvanbračne zajednice imaju u drugim granama prava, a istospolne nemaju – u stambenom, socijalnom, zdravstvenom, mirovinskom i dr. Tako, osim što jedan drugoga istospolni partneri ne mogu nasljeđivati na temelju zakona, nema mogućnosti ni promjene prezimena na temelju života u istospolnoj zajednici, mogućnosti stjecanja državljanstva ili boravišne dozvole, prava iz obveznog mirovinskog osiguranja, porezne olakšice i sl. Cf. ibid, str. 831.

6 The Danish Registered Partnership Act, No. 372., 07.06.1989., engl. tekst dostupan na: <http://www.qrd.org/qrd/world/europe/denmark/registered.partnership.act.with.amendments> (26.02.2013.)

7 Izmjene zakona Act. No. 821., 19.12.1989. i Act. No. 360., 02.06.1999.

8 § 2. Lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, lov om ægteskabets retsvirkninger og retsplejeloven og om ophævelse af lov om registreret partnerskab, cijeli tekst dostupan na: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=142282> (17.02.2013.)

9 Tako Curry-Sumner, I., *All's Well that Ends Registered?, The substantive and private international law aspects of non marital registered relationships in Europe*, Intersentia, 2005., str. 4. Koje države danas omogućuju istospolnim partnerima sklapanje braka – vidi infra.

različitog spola.¹⁰ Do danas, osim Nizozemske, od europskih država ovu mogućnost dopuštaju još Belgija, Danska, Francuska, Island, Norveška, Portugal, Španjolska i Švedska.¹¹ U velikom broju država u kojima istospolni partneri još uvijek nemaju mogućnost sklopiti brak, istospolnim partnerima omogućeno je formalno sklapanje njihove istospolne zajednice. Takve formalne istospolne zajednice možda nemaju sve pravne učinke koje ima i brak, no, u većini slučajeva su po nasljednopravnim učincima izjednačene s brakom.¹²

Na ovom mjestu treba spomenuti da se, što se tiče pravnih učinaka istospolnih zajednica, može reći kako se danas u svijetu sve države mogu svrstati u jednu od pet skupina.¹³ Prvu skupinu čine one države u kojima osobe istog spola mogu sklopiti brak jednako kao i osobe različitog spola. U tim državama istospolni brakovi se po svojim učincima uglavnom ne razlikuju od braka osoba različitog spola. Drugu skupinu čine države u kojima istospolni partneri ne mogu sklapati brak, no mogu u formalnom obliku sklopiti svoju istospolnu zajednicu i ona će imati učinke vrlo bliske onima koje ima brak. U sljedeću skupinu ulaze države u kojima nije moguće formalno sklopiti istospolnu zajednicu, no ipak se i *de facto* istospolnim zajednicama daju neki ograničeni pravni učinci koje ima brak / izvanbračna zajednica. Četvrtu skupinu sustava čine države u kojima se događaju promjene u smjeru priznavanja većih prava istospolnim partnerima (bez obzira hoće li im u bliskoj budućnosti biti omogućeno formalno sklapanje njihove zajednice ili ne). Posljednja, peta skupina država, su države u kojima zajednice istospolnih partnera nemaju nikakve pravne učinke te su vrlo često istospolni partneri izloženi teškoj diskriminaciji.¹⁴

Zbog same činjenice da u Hrvatskoj postoji zakon koji regulira istospolne zajednice te s obzirom na odredbe ovog zakona, jasno je da Hrvatska, barem za sada, ulazi u treću skupinu država – one u kojima istospolne zajednice imaju određene pravne učinke, no istospolnim partnerima se ne daje mogućnost sklapanja braka niti formalnog sklapanja istospolne zajednice.¹⁵ Hrvatski Zakon o istospolnim

10 Korać, op. cit., str. 802.

11 Cf. Curry-Sumner, I., *A Patchwork of Partnerships: Comparative Overview of Registration Schemes in Europe, Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, ed. Boele-Woelki, K., Fuchs, A., Intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2012., str. 72.

12 U pojedinim državama istospolni partneri koji se nalaze u formalnim istospolnim zajednicama ne mogu, npr. posvajati djecu. No, to za ovaj rad nije bitno jer se rad bavi samo nasljednopravnim učincima istospolne zajednice (op.a.).

O pojedinim državama u kojima su istospolne zajednice po nasljednopravnim učincima izjednačene s brakom – vidi infra.

13 Schwenzer, I., *Convergence and Divergence in the Law on Same-sex Partnerships, Convergence and Divergence of Family Law in Europe*, ed. Antokolskaia, M., Intersentia, 2007., str. 146.

14 Loc. cit.

15 Još 6. rujna 2012. s radom je počela Radna skupina za izradu Zakona o registriranom partnerstvu, http://www.vlada.hr/naslovnica/novosti_i_najave/2012/rujan/radna_skupina_za_izradu_zakona_o_registriranom_partnerstvu_zapocela_s_radom (10.07.2013.). Nacrt zakona dostupan je na stranici Ministarstva uprave http://www.uprava.hr/UserDocsImages/Savjetovanja%20sa%20zainteresiranom%20javno%C5%A1%C4%87u/2013/zivotno_partnerstvo/Nacrt%20zakona%20o%20%C5%BEivotnom%20partnerstvu%20-%2017%2010.pdf (06.11.2013.)

zajednicama u čl. 2. i 3. kao istospolnu zajednicu određuje životnu zajednicu dviju osoba istog spola (partner/ica) koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera, pod uvjetom da su partneri stariji od 18 godina, nisu lišeni poslovne sposobnosti te da nisu krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj zaključno do četvrtog stupnja. Bitno je naglasiti da je Hrvatska jedina europska država u kojoj istospolni partneri ne mogu sklopiti brak niti formalnu istospolnu zajednicu već im je ostavljena jedino mogućnost sklapanja *de facto* zajednice, no ona je, svejedno, pravno zaštićena i ima određene pravne učinke.¹⁶ Inače, kako će se vidjeti kasnije u radu, neformalne zajednice, i izvanbračne i istospolne, u Europi u pravilu ne uživaju ovakvu pravnu zaštitu niti imaju ovakve učinke kakve imaju kod nas.

Učinci koje će sukladno odredbama Zakona o istospolnim zajednicama ove zajednice imati su sljedeći: takve osobe imaju pravo na uzdržavanje jednog od partnera/ice, pravo na stjecanje i uređivanje međusobnih odnosa u svezi s imovinom te pravo na uzajamno pomaganje.¹⁷ Odredbe Zakona o istospolnim zajednicama koje reguliraju uzdržavanje istospolnih partnera vrlo su slične odredbama o uzdržavanju bračnih i izvanbračnih drugova prema Obiteljskom zakonu. Tako se u čl. 10. Zakona o istospolnim zajednicama i navodi kako će se u postupku određivanja uzdržavanja istospolnih partnera primjenjivati odgovarajuće odredbe Obiteljskog zakona. Slična je situacija i s imovinskim odnosima istospolnih partnera budući da su i oni regulirani prema pravilima Obiteljskog zakona koji uređuju imovinske odnose u braku i izvanbračnoj zajednici.¹⁸

Ipak, unatoč činjenici da istospolne zajednice imaju neke pravne učinke kao i brak, odnosno izvanbračna zajednica, postoji još cijeli niz drugih pravnih učinaka koje brak / izvanbračna zajednica imaju, a koje istospolna zajednica (još) nema. Neki od njih su pravo na posvajanje djeteta, promjenu prezimena, porezne olakšice, pristup mirovinskom osiguranju. Svakako je jedan od iznimno značajnih učinaka braka / izvanbračne zajednice, koji istospolna zajednica nema, i mogućnost zakonskog nasljeđivanja istospolnih partnera.

2. ZAKONSKO NASLJEĐIVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Zakonsko nasljeđivanje je stjecanje subjektivnog nasljednog prava zbog i u trenutku ostaviteljeve smrti kada glede stjecatelja (zakonskog nasljednika) postoje one pravne činjenice koje su zakonom određene kao pravni temelj nasljeđivanja ostavitelja u trenu otvaranja nasljedstva.¹⁹ Do zakonskog nasljeđivanja uvijek dolazi kada iza ostavitelja nije ostala oporuka, odnosno oporuka je ništetna ili njome

16 Curry-Sumner, *A Patchwork...*, cit., str. 78.

17 Čl. 4. ZIZ.

18 Vidi Imovinski odnosi, 7. dio ObZ.

19 Gavella, N. Belaj, V., *Nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 189.

ostavitelj nije rasporedio cijelu ostavinu. Također, do zakonskog nasljeđivanja doći će i ako je oporučni nasljednik umro prije ostavitelja ili se odrekao nasljedstva, odnosno ako je u trenutku otvaranja nasljedstva bio nedostojan.²⁰

Krug potencijalnih zakonskih nasljednika određen je odredbom čl. 8. Zakona o nasljeđivanju. Zakonski nasljednici ostavitelja su svi njegovi potomci, njegova posvojčad i njihovi potomci, bračni drug, roditelji, posvojitelji, braća i sestre i njihovi potomci, djedovi i bake i njihovi potomci te ostali preci. U krug zakonskih nasljednika uključen je i izvanbračni drug koji je izjednačen s bračnim drugom, uz ispunjenje određenih pretpostavki.²¹ Uvođenje izvanbračnog druga bila je jedna od najvećih novina koju je u zakonsko nasljeđivanje uveo Zakon o nasljeđivanju 2003.²² Navedeno je predstavljalo izraz potrebe vremena te je u svakom slučaju bilo poželjno s obzirom na to da obitelj, kao temeljna jedinica društva, doživljava određene promjene te sve češće dolazi do faktičnih životnih zajednica koje zahtijevaju uvažavanje na području prava i odgovarajuću regulaciju.²³

Svi ovi nasljednici raspoređeni su u pojedine nasljedne redove uz poštivanje osnovnih načela zakonskog nasljeđivanja – načela grupiranja srodnika po parentelama, načela isključivosti, predstavljanja (reprezentacije), priraštaja (akrescencije) i prijenosa (transmisije).²⁴ S obzirom na navedena načela i osnovne karakteristike samih zakonskih nasljednika, u prvi nasljedni red ulaze ostaviteljevi potomci, posvojče i njegovi potomci, bračni / izvanbračni drug ostavitelja. Nasljednici drugog nasljednog reda su u pravilu roditelji ostavitelja i njihovi potomci, no ponekada će u drugom nasljednom redu nasljeđivati bračni / izvanbračni drug.²⁵ U trećem nasljednom redu nasljeđuju djedovi i bake, u četvrtom pradjedovi i prabake itd.²⁶

Unutar kruga zakonskih nasljednika postoji jedan uži krug ostavitelju najbližih članova obitelji koji se nazivaju nužnim nasljednicima. Radi se o osobama koje u svakom slučaju moraju naslijediti određeni dio ostaviteljeve ostavine i u čiju je korist ograničena sloboda oporučnog raspolaganja ostavitelja, koja neće biti bezuvjetno poštovana ako su povrijeđena prava nužnih nasljednika.²⁷ Dakle, nužni nasljednici imaju pravo zahtijevati dio ostavine čak i protivno volji ostavitelja, pa ako je ovaj svojim besplatnim raspolaganjima – oporukom ili darovanjem,

20 Klarić, P., Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 704. i 719.

21 Čl. 8. st. 2. ZN. Da bi izvanbračni drug bio izjednačen s bračnim, mora se raditi o zajednici neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka.

22 Josipović, T., *Nasljeđivanje na temelju oporuke* u Crnić, J., Dika, M., Hrvatin, B., Jelčić, O., Josipović, T., Ruždjak, J.M., Koharić, Z., *Novo nasljednopravno uređenje*, Narodne novine, Zagreb, 2003., str. 46.

23 Belaj, V., Čulo, A., *Nasljedno pravo izvanbračnog druga*, Pravni vjesnik, 1-2/2007., str. 122.

24 Klarić, Vedriš, op. cit., str. 724.-727.

25 Za više o specifičnosti nasljeđivanja bračnog / izvanbračnog druga u pojedinim zakonskom redovima, vidi: Josipović u Crnić et al., op. cit., str. 41.-47.

26 Čl. 9. – 19. ZN.

27 Crnić, J., *Nasljeđivanje na temelju oporuke* u Crnić et al., op. cit., str. 65.

povrijedio nužni dio pojedinog ili više nužnih nasljednika, imaju pravo zahtijevati pobijanje oporuke i/ili ugovora o darovanju kako bi se namirio njihov nužni dio.²⁸

Veličina nužnog dijela pojedinog nužnog nasljednika se razlikuje ovisno o tomu u koju kategoriju nužnih nasljednika ulazi. Apsolutni nužni nasljednici su osobe koje će uvijek imati pravo zahtijevati svoj nužni dio, ako im ga je ostavitelj povrijedio oporukom ili darovanjem. Potencijalni apsolutni nužni nasljednici su potomci ostavitelja, njegovi posvojenici i njihovi potomci, bračni / izvanbračni drug i njihov nužni dio iznosi polovinu onoga na što bi imali pravo u slučaju da nasljeđuju kao zakonski nasljednici, dakle polovinu zakonskog dijela.²⁹ Za razliku od apsolutnih nužnih nasljednika, relativni nužni moraju ispuniti dodatne pretpostavke da bi mogli zahtijevati svoj nužni dio – moraju biti trajno nesposobni za rad i biti bez nužnih sredstava za život. Njihov nužni dio predstavlja trećinu njihovoga zakonskog dijela.³⁰

Ako neka osoba ne ulazi u krug potencijalnih zakonskih nasljednika moći će naslijediti određenog ostavitelja samo ako ovaj tako odredi u oporuci, dakle, samo kao oporučni nasljednik.

3. NASLJEĐIVANJE ISTOSPOLNIH PARTNERA U REPUBLICI HRVATSKOJ – DE LEGE LATA

Kako je vidljivo iz prethodnog kratkog pregleda zakonskog nasljeđivanja u Republici Hrvatskoj, istospolni partneri ne ulaze u krug zakonskih nasljednika te će jedan istospolni partner drugoga moći naslijediti jedino ako je imenovan nasljednikom u valjanoj oporuci. Dakle, bez obzira što istospolni partneri ispunjavaju sve pretpostavke potrebne da bi se njihova veza smatrala istospolnom zajednicom i što takva zajednica proizvodi određene učinke koje proizvodi i bračna / izvanbračna zajednica, ovakve osobe neće moći jedna drugoj biti zakonski nasljednici.

Osim što jedan istospolni partner drugoga ne može naslijediti kao zakonski, već jedino kao oporučni nasljednik, s tim u vezi potencijalno nastaje još jedan problem s kojim se istospolni partneri mogu susresti ako jedan drugoga nasljeđuju na temelju oporuke. Naime, ako jedan istospolni partner drugome oporukom namijeni većinu ili cijelu ostavinu, još je uvijek moguće da preživjeli istospolni partner neće naslijediti (sve) ono što mu je oporukom namijenio ostavitelj. Ovo će se dogoditi ako je jedan istospolni partner oporučno raspolagao na način da je svu, odnosno većinu svoje ostavine namijenio svom partneru, a iza njega su, osim istospolnog partnera, ostali i članovi njegove obitelji koji ulaze u krug njegovih nužnih nasljednika. Ovakvim oporučnim raspolaganjem u korist ostaviteljevog istospolnog partnera dio nužnih nasljednika bit će povrijeđen te će u tom slučaju

28 Gavella, Belaj, op. cit., str. 217.-219.

29 Čl. 69. st. 1. i čl. 70. st. 3. ZN.

30 Čl. 69. st. 2. i čl. 70. st. 3. ZN.

oni imati pravo pobijati takvu oporuku na temelju svog zahtjeva za nužnim dijelom. Zbog toga postoji mogućnost da preživjeli istospolni partner ostane bez onoga što je trebao naslijediti temeljem oporuke.

Nužno je spomenuti i nemogućnost međusobnog zakonskog nasljeđivanja djece i istospolnih partnera njihovih roditelja / posvojitelja. Djeca su zakonski nasljednici svojih roditelja i posvojitelja, no ne i osobe koja je istospolni partner djetetovog roditelja ili posvojitelja.³¹ Jasno je da u Hrvatskoj danas postoje djeca koja žive u istospolnim obiteljima, primjerice može se raditi o djetetu koje je jedna partnerica posvojila ili rodila, odnosno koje istospolni partner ima iz ranije veze. Ovakve se obitelji, osim s brojnim drugim problemima, susreću i s problemima vezanim uz nasljeđivanje. O djeci u takvim obiteljima brinu oba istospolna partnera, dijete ih doživljava kao svoje roditelje, no problem je u činjenici da ne postoji mogućnost da dijete naslijedi onog partnera koji mu nije biološki roditelj ili posvojitelj. Ipak, ovim segmentom sporne problematike ovaj rad se neće baviti. Naime, da bi djeca mogla biti zakonski nasljednici istospolnog partnera svog roditelja ili posvojitelja, sukladno postojećim odredbama Zakona o nasljeđivanju, trebalo bi prethodno tom istospolnom partneru dopustiti posvojenje takvog djeteta, a posvojenje djece u istospolnim zajednicama nije tema ovog rada.

4. NASLJEĐIVANJE ISTOSPOLNIH PARTNERA U KOMPARATIVNOM PRAVU

Pitanje prava istospolnih partnera vjerojatno je jedno od najrazličitije reguliranih u svijetu danas. Dok neki pravni sustavi idu tako daleko da i danas kriminaliziraju istospolne zajednice, drugi ovakvim zajednicama priznaju sva prava koje imaju heteroseksualne osobe u braku / izvanbračnoj zajednici. Unatoč brojnim problemima s kojima se svakodnevno susreću osobe istospolne orijentacije, u svijetu se i u Hrvatskoj njihov položaj polako poboljšava u odnosu na situaciju kakva je bila u ne tako davnoj prošlosti. Naravno, ne treba zaboraviti da i danas u svijetu postoji niz država u kojima su homoseksualne osobe izložene progonu, mogućem zatvoru ili još goroj sudbini.³² No, u posljednjem desetljeću svjedoci smo porasta zaštite i priznavanja prava osobama homoseksualne orijentacije diljem svijeta.³³ Ovo postaje očito kada se sjetimo da je tek prije dvanaest godina, 2001. godine, Nizozemska kao prva država omogućila sklapanje istospolnog braka, dok je do danas, 2013., to moguće učiniti u čak petnaest država na svijetu (od toga devet u Europi) te u dijelovima Meksika i nekoliko saveznih država SAD-a.³⁴

31 Čl. 8. st. 1. ZN.

32 Curry-Sumner, A Patchwork..., cit., str. 72.

33 Kochenov, D., *Gay Rights in the EU: A Long Way Forward for the Union of 27*, Croatian Yearbook of European Law & Policy, 3/2007., str. 487., 490.

34 Argentina (2010.), Belgija (2003.), Brazil (2013.), Danska (2012.), Francuska (2013.), Južna Afrika (2006.), Island (2010.), Kanada (2005.), Nizozemska (2001.), Norveška (2009.), Novi Zeland (2013.), Portugal (2010.), Španjolska (2005.), Švedska (2009.), Urugvaj (2013.),

U dijelu rada koji se odnosi na komparativno pravo, autor će se zadržati samo na rješenjima pojedinih europskih država. U nekim od tih pravnih sustava pravni položaj istospolnih partnera gotovo uopće nije reguliran, dok u pojedinim državama osobe istospolne orijentacije imaju ista prava kao i heteroseksualne osobe te mogu sklapati brak, posvajati djecu, nasljeđivati na temelju zakona itd. Ovaj dio rada odnosit će se isključivo na mogućnost zakonskog nasljeđivanja istospolnih partnera, dok se ostali pravni učinci istospolnih zajednica i istospolnih brakova neće spominjati. Države će biti podijeljene u tri skupine: 1. države u kojima je moguće sklopiti istospolni brak i tako ostvariti sve njegove nasljednopravne učinke, 2. države u kojima je moguće formalno sklopiti istospolnu zajednicu te tako postići (bar neke) nasljednopravne učinke koje inače ima brak te 3. države u kojima istospolne zajednice ne proizvode nikakve učinke u nasljednom pravu. Slijedi lista pojedinih europskih država te (ne)mogućnost zakonskog nasljeđivanja istospolnih partnera u svakoj od njih.³⁵

4.1. Države u kojima je moguće sklopiti istospolni brak

4.1.1. Belgija

Od 1. lipnja 2003. godine u Belgiji osobe istog spola mogu sklopiti brak u civilnom obliku.³⁶ U tom slučaju, nakon smrti jednog bračnog druga, prava preživjelog bračnog druga ovise o tomu jesu li nakon ostavitelja ostali još neki zakonski nasljednici ili ne. Ako bračni drug nasljeđuje s potomcima (a također i s precima ostavitelja i njihovim potomcima) ima pravo plodouživanja na cijeloj ostavini, dok potomci (preci i njihovi potomci) postaju njezinim vlasnicima. Dio koji nasljeđuje nadživjeli bračni drug ovisi i o imovinskopравnim bračnim odnosima koji su važili u braku. Ako je iza ostavitelja ostao samo bračni drug, on nasljeđuje cijelu ostavinu. Bračni drug je ujedno i nužni nasljednik.³⁷

Osim što mogu sklopiti brak, u Belgiji istospolni partneri mogu biti i u formalnoj istospolnoj zajednici. Postoji razlika između formalne zajednice "*legal cohabitation*" i *de facto* zajednice "*de facto non-registered partnership*", s tim da i jedan i drugi oblik mogu sklapati i osobe različitog i osobe istog spola.³⁸ Ako se osobe nalaze u formalnoj istospolnoj zajednici, preživjeli istospolni partner ima

dijelovi Meksika, pojedine države u SAD-u. U Velikoj Britaniji će se od 2014. također početi primjenjivati zakon kojim je istospolnim osobama omogućeno sklapanje braka. Izvor: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/753687/same-sex-marriage/299742/The-future-of-same-sex-marriage#toc297960> (09.11.2013.).

35 Successions in Europe, <http://www.successions-europe.eu/en/home> (13.02.2013.).

36 Loi ouvrant le mariage à des personnes de même sexe et modifiant certaines dispositions du Code civil, Moniteur Belge, 28.02.2003.

37 Successions in Belgium, <http://www.successions-europe.eu/en/belgium/topics/restrictions-on-the-freedom-to-dispose-of-ones-succession-by-will/> (17.02.2013.).

38 Više o razlikama između istospolnog braka, formalne i neformalne istospolne zajednice: <https://same-sex.web.ined.fr/pdf/DocTrav125/05Doc125Belgium.pdf> (17.02.2013.).

pravo plodouživanja na stanu u kojemu su partneri zajedno stanovali te pravo korištenja namještaja u takvom stanu. Ovo pravo može izgubiti ako je tako odredio umrli istospolni partner u oporuci ili sklapanjem ugovora o darovanju *inter vivos* u korist treće osobe. Osobe koje se nalaze u *de facto* istospolnoj zajednici mogu jedna drugu nasljeđivati samo temeljem oporuke.³⁹ Preživjeli istospolni partner nije nužni nasljednik.⁴⁰

4.1.2. Danska

U Danskoj se istospolni brakovi mogu sklapati od 15. lipnja 2012. godine.⁴¹ Prije ovog datuma istospolni partneri su mogli formalno sklopiti svoju istospolnu zajednicu, te je ovakva zajednica po učincima bila gotovo izjednačena s brakom.⁴² Od dana stupanja na snagu novog zakona o braku, zakon koji je regulirao formalnu istospolnu zajednicu je prestao važiti.⁴³ Kao i u ostalim državama, bračni drug u Danskoj je zakonski nasljednik i njegov zakonski dio ovisi o postojanju ostalih zakonskih nasljednika. Ako su iza ostavitelja ostali bračni drug i potomci, bračni drug nasljeđuje polovinu ostavine, dok drugu polovinu međusobno dijele potomci. Ako iza ostavitelja nisu ostali potomci, bračni drug nasljeđuje cijelu ostavinu. Bračni drug je ujedno i nužni nasljednik ostavitelja.⁴⁴

4.1.3. Francuska

Francuska je posljednja u nizu europskih zemalja koje su istosopolnim partnerima omogućile sklapanje braka (četnaesta država u svijetu i deveta u Europi), temeljem zakona koji je na snagu stupio 18. svibnja 2013. godine.⁴⁵ Nasljeđivanje bračnih drugova u Francuskoj ovisi o tomu je li iza ostavitelja ostao samo bračni drug ili postoji još zakonskih nasljednika. Ako umrli nema predaka ni potomaka, bračni drug nasljeđuje cijelu ostavinu.⁴⁶ Bez obzira na ovu odredbu, braća i sestre umrloga i njihovi potomci imaju pravo naslijediti polovinu onoga

39 Successions in Belgium, http://www.successions-europe.eu/en/belgium/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (13.02.2013.).

40 Successions in Belgium, www.successions-europe.eu/en/belgium/topics/restrictions-on-the-freedom-to-dispose-of-ones-succession-by-will/ (13.02.2013.).

41 § 2. Lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, lov om ægteskabets retsvirkninger og retsplejeloven og om ophævelse af lov om registreret partnerskab, cijeli tekst dostupan na: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=142282> (17.02.2013.).

42 Čl. 3. The Danish Registered Partnership Act,.

43 § 4/2 Lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, lov om ægteskabets retsvirkninger og retsplejeloven og om ophævelse af lov om registreret partnerskab.

44 Grønberg, U., Denmark u Garb, L., Wood, J., *International Succession*, Oxford University Press, 2011, str. 219.

45 LOI n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe, JORF n°0114 du 18 mai 2013.

46 Čl. 757 – 2 Code Civile, JORF 4 décembre 2001 en vigueur le 1er juillet 2002.

što je umrli naslijedio ili su mu darovali njegovi preci.⁴⁷ Sukladno čl. 757. – 1. Građanskog zakonika, ako bračni drug nasljeđuje s precima ostavitelja, ostavinu dijele na pola – polovinu nasljeđuje bračni drug, polovinu majka i otac, s tim da ako je jedan od roditelja ostavitelja umro, njegovu četvrtinu također nasljeđuje bračni drug. Ako bračni drug nasljeđuje s potomcima ostavitelja, on ima pravo izbora. Može birati između plodouživanja na cijeloj ostavini ili vlasništva na četvrtini ostavine.⁴⁸ Bračni drug je ujedno i nužni nasljednik koje ima pravo na četvrtinu ostavine, ako iza ostavitelja nisu ostali preci ili potomci.⁴⁹

4.1.4. Island

U Islandu se istospolni brakovi mogu se sklapati od 27. lipnja 2010. godine, kada je donešen zakon koji je izvan snage stavio raniji zakon o formalnoj istospolnoj zajednici.⁵⁰ Bračni drug nasljeđuje ostavitelja zajedno s potomcima te dijele ostavinu tako da bračni drug nasljeđuje trećinu ostavine, dok ostatak dijele potomci. Ako iza ostavitelja nisu ostali potomci, bračni drug će naslijediti cijelu ostavinu.⁵¹ Sukladno čl. 35. islandskog Zakona o nasljeđivanju, bračni drug je i nužni nasljednik.

4.1.5. Nizozemska

1. travnja 2001. Nizozemska je bila prva zemlja u svijetu koja je ozakonila istospolne brakove⁵², tako da istospolni bračni drugovi nasljeđuju kao i bračni drugovi iz heteroseksualnih brakova. Treba naglasiti kako istospolni partneri, kao i oni različitog spola, svoju zajednicu mogu oblikovati i kao formalnu zajednicu te u tom slučaju osobe koje tvore takvu zajednicu imaju jednaka prava kao i bračni drugovi. Oni su, sukladno tomu, zakonski nasljednici jedan drugome. Ako bračni drug (istospolni partner) nasljeđuje s potomcima ostavitelja, oni tada dijele ostavinu na jednake dijelove.⁵³ Kako bi se zaštitilo bračnog druga (istospolnog partnera), zakon određuje da cijela ostavina ide bračnom drugu (istospolnom partneru) a potomci imaju pravo zahtijevati isplatu svog zakonskog dijela. Ipak, u određenim slučajevima postoji i mogućnost da pojedini potomak zahtijeva svoj dio u naturi.⁵⁴

47 Čl. 757 – 3 Code Civile.

48 Čl. 757 Code Civile.

49 Čl. 914 – 1 Code Civil.

50 Frumvarp til laga um breytingar á hjúskaparlögum og fleiri lögum og um brottfall laga um staðfesta samvist (ein hjúskaparlög), cijeli tekst dostupan na: <http://www.althingi.is/altext/138/s/0836.html> (17.02.2013.).

51 Čl. 2. i 3. Zakona o nasljeđivanju br. 8 od 14.03.1962. (izmjene: No. 29/1985, 48/1989, 86/1989, 20/1991, 91/1991, 174/2000), tekst na engl. dostupan na: <http://eng.innanrikisraduneyti.is/laws-and-regulations/nr/107> (17.02.2013.).

52 Čl. 1:30. st. 1. B Burgerlijk Wetboek, Boek 1., engleski tekst na: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm> (15.02.2013.).

53 Successions in Netherland, http://www.successions-europe.eu/en/netherlands/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.).

54 ten Wolde, M.H., Nannen, B., *The Netherlands* u Garb, Wood, op. cit., str. 537.

Ako ostavitelj nije imao potomaka, bračni drug (istospolni partner) nasljeđuje cijelu ostavinu.

Istospolni partner, kao ni bračni drug nije nužni nasljednik. No, kao i bračni drug, ima određena prava koja su mu zajamčena nakon smrti ostavitelja – pravo zahtijevati nastavak stanovanja u zajedničkom stanu i korištenje kućanskih predmeta u vremenskom roku od 6 mjeseci (čl. 28. st. 1. knjiga 4. Građanskog zakonika – BW4⁵⁵); pravo plodouživanja na stanu i kućanskim predmetima (čl. 29. BW4); pravo zahtijevati od ostalih nasljednika uspostavu plodouživanja na drugim objektima, osim stana i kućanskih predmeta, ako za time postoji potreba (čl. 30. BW4).

4.1.6. Norveška

U Norveškoj istospolni partneri mogu sklapati brak od 1. siječnja 2009. godine.⁵⁶ Do tada se u Norveškoj istospolna zajednica mogla sklapati na formalan način i prava partnera u takvim zajednicama bila su gotovo jednaka onima bračnih drugova. Od dana stupanja na snagu izmjena Zakona o braku kojim se dopušta sklapanje istospolnog braka, nije moguće formalno sklapanje nove istospolne zajednice, no, osobe koje su ranije formalno sklopile svoju istospolnu zajednicu, tu zajednicu mogu pretvoriti u brak.⁵⁷ Bračni drugovi u Norveškoj nasljeđuju jedan drugoga na temelju zakona. Bračni drug nasljeđuje četvrtinu ostavine ako su iza ostavitelja ostali potomci, a ako nije bilo potomaka, ali su iza ostavitelja ostali roditelji i njihovi potomci, bračni drug nasljeđuje polovinu ostavine. Ako je bračni drug jedini nasljednik ostavitelja, on nasljeđuje cijelu ostavinu.⁵⁸ U Norveškoj su nužni nasljednici samo potomci ostavitelja, ne i bračni drugovi.⁵⁹

4.1.7. Portugal

U Portugalu je od 5. lipnja 2010. godine moguće sklopiti istospolni brak.⁶⁰ Ako su iza ostavitelja ostali potomci i bračni drug, oni zajedno nasljeđuju ostavinu i dijele je na jednake dijelove. Treba napomenuti kako bračni drug mora naslijediti barem 25% vrijednosti cijele ostavine. Ako iza ostavitelja nisu ostali ni potomci ni

55 Burgerlijk Wetboek, Boek 4., dalje u tekstu: BW4, (tekst na: http://www.st-ab.nl/wetten/0056_Boek_4_Burgerlijk_Wetboek_BW.htm, 14.02.2013.), engl. tekst na: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook044.htm> (14.02.2013.).

56 Zakon o braku, izmjena: ACT- LOV-2008-06-27-53 od 01.01.2009., engl. tekst dostupan na: <http://www.regjeringen.no/en/doc/Laws/Acts/The-Marriage-Act.html?id=448401> (17.02.2013.).

57 Više o tom postupku vidi Lund-Andersen, I., *The Nordic Countries: Same Direction – Different Speeds, Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, ed. Boele-Woelki, K., Fuchs, A., Intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2012., str. 10.

58 § 6. Zakona o nasljeđivanju (Norveška), engl. tekst dostupan na: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19720303-005-eng.pdf> (17.02.2013.).

59 § 29. Zakona o nasljeđivanju (Norveška).

60 Lei n.º 9/2010 de 31 de Maio, Diário da República, 31.05.2010. Tekst zakona dostupan na: <http://dre.pt/pdf1s/2010/05/10500/0185301853.pdf> (15.02.2013.).

preci, bračni drug nasljeđuje cijelu ostavinu. Također, istospolni partneri, kao i oni različitog spola, u Portugalu mogu sklopiti *de facto* zajednicu⁶¹, no u tom slučaju će jedan drugoga moći nasljeđivati jedino temeljem oporuke. Ipak, u slučaju smrti jednog partnera, preživjeli može zahtijevati uzdržavanje iz ostavine, tzv. '*direito de alimentos*'.⁶² Također, preživjeli partner ima pravo nastaviti živjeti u zajedničkom stanu. Ako je jedan od njih bio vlasnik nekretnine, a zajednica je trajala barem dvije godine, preživjeli istospolni partner ima pravo nastaviti živjeti u stanu sljedećih 5 godina.⁶³ Sukladno portugalskom nasljednom pravu, bračni drug je i nužni nasljednik.⁶⁴

4.1.8. Španjolska

U Španjolskoj je od 3. lipnja 2005. godine moguće sklopiti istospolni brak.⁶⁵ Španjolska je ujedno bila i prva većinski katolička država koja je istospolnim partnerima omogućila sklapanje braka.⁶⁶ Ako su iza ostavitelja ostali potomci, tada bračni drug s njima dijeli ostavinu na jednake dijelove. Također, bračni drug ima i pravo plodouživanja na jednoj trećini ostavine. Ako je bračni drug jedini nasljednik, on će naslijediti cijelu ostavinu. Bračni drug je ujedno i nužni nasljednik.⁶⁷ Što se formalne istospolne zajednice tiče, u Španjolskoj ne postoje unificirana pravila već svaka pokrajina ima drukčija rješenja, počevši od pukog priznavanja određenih administrativnih učinaka takvih zajednica, do izjednačavanja partnera s bračnim drugovima (Katalonija).⁶⁸ Istospolni partneri koji nisu na formalan način sklopili svoju zajednicu, mogu biti samo oporučni nasljednici.⁶⁹

4.1.9. Švedska

U Švedskoj je od 1. svibnja 2009. godine moguće sklopiti istospolni brak. Od toga datuma više nije moguće formalno sklapanje istospolnih zajednica.⁷⁰ No, kao i u

61 González Beilfuss, C., *All or Nothing: The Dilemma of Southern Jurisdiction* u Boele-Woelki, Fuchs, op.cit., str. 42.

62 Čl. 2020. portugalskog Građanskog zakonika

63 Successions in Portugal, http://www.successions-europe.eu/en/portugal/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (15.02.2013.).

64 Successions in Portugal, <http://www.successions-europe.eu/en/portugal/topics/restrictions-on-the-freedom-to-dispose-of-ones-succession-by-will/> (15.02.2013.).

65 Čl. 44. Código Civil, izmjena Ley 13/2005. por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio 01.06.2005., tekst dostupan na: <http://www.boe.es/boe/dias/2005/07/02/pdfs/A23632-23634.pdf> (15.02.2013.).

66 González Beilfuss u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 42.

67 Successions in Spain, <http://www.successions-europe.eu/en/spain/topics/restrictions-on-the-freedom-to-dispose-of-ones-succession-by-will/> (15.02.2013.).

68 Više vidi González Beilfuss, u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 45.-46.

69 Successions in Spain, http://www.successions-europe.eu/en/spain/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (15.02.2013.).

70 Government Offices of Sweden, Fact sheet, Ministry of Justice, <http://www.ud.se/content/1/c6/12/55/84/ff702a1a.pdf> (15.02.2013.).

nekim drugim državama koje su omogućile istospolnim partnerima sklapanje braka, moguće je pretvaranje formalno sklopljene istospolne zajednice u brak.⁷¹ Bračni drug je zakonski nasljednik i nasljeđuje na sljedeći način: ako su iza ostavitelja ostali bračni drug i potomci, tada bračni drug ima prednost pred djecom i nasljeđuje cijelu ostavinu. Pravo djece da naslijede umrlog roditelja odgađa se do smrti preživjelog bračnog druga. Preživjeli bračni drug moći će tijekom života raspolagati naslijeđenom imovinom, no njome jedino neće moći raspolagati oporukom, pa ono što je nakon njegove smrti preostalo od nasljedstva koje je naslijedio nakon smrti svog bračnog druga, nasljeđuju djeca.⁷² Ako bračni drug nasljeđuje s biološkom djecom umrlog bračnog druga, koja nisu i njegova djeca, primjenjivat će se sljedeće rješenje: djeca će imati pravo odmah nakon smrti svog roditelja naslijediti svoj dio ostavine, no, mogu se i odreći ovog prava. U slučaju odricanja oni će taj dio naslijediti tek nakon smrti preživjelog bračnog druga, isto kao i zajednička djeca bračnih drugova.⁷³ Ako nije bilo potomaka, bračni drug nasljeđuje cijelu ostavinu.⁷⁴ Bračni drug nije nužni nasljednik.⁷⁵

Postoji i pravilo "*base amount rule*" koje ide u korist preživjelog bračnog druga. Naime, bračni drug nakon podjele bračne stečevine i ostavine u svakom slučaju mora dobiti barem četiri x osnovni iznos (*base amount*) koji u 2013. godini iznosi 44,500 SEK.⁷⁶

4.2. Države u kojima osobe istog spola ne mogu sklopiti istospolni brak, no istospolna zajednica ima određene nasljednopravne učinke

4.2.1. Austrija

U Austriji istospolni partneri koji su formalno sklopili svoju zajednicu⁷⁷, što se nasljeđivanja tiče, imaju jednaka prava kao bračni drugovi, pa jedan drugoga mogu nasljeđivati na temelju zakona. Ako su iza ostavitelja ostali potomci i bračni drug (istospolni partner iz formalne zajednice), trećina ostavine ide bračnom drugu (istospolnom partneru), ostatak među sobom dijele djeca. Ako je iza ostavitelja ostao samo bračni drug (istospolni partner), no ne i djeca, tada on nasljeđuje cijelu ostavinu.

71 Lund-Andersen u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 11.

72 Kirilova Eriksson, M., Schiratzki, J., *Family and Succession Law – Sweden*, Suppl. 15 (October, 2001.) u *International Encyclopaedia of Laws, Family and Succession Law*, vol. 4., Kluwer Law International, 2001., str. 140.

73 Hayton, D.J., *European Succession Laws*, 2nd ed., Jordans Publishing Ltd. 2002., str. 469.-470.

74 http://www.successions-europe.eu/en/sweden/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (15.02.2013.)

75 *Successiona in Sweden*, <http://www.successions-europe.eu/en/sweden/topics/restrictions-on-the-freedom-to-dispose-of-ones-succession-by-will/> (15.02.2013.).

76 Svenskt Näringsliv, <http://www.finfa.se/Nyhetsrum/Nyheter/2012/8/Basbeloppen-2013-klara/#.Uo3qnSeuA4I> (25.04.2013.).

Više o *base amount rule* vidi Kirilova Eriksson, M., Schiratzki., op.cit., str. 140., 150.

77 Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft, 18.12.2009.

Ako istospolna zajednica nije bila sklopljena na formalan način, istospolni partneri ne nasljeđuju jedan drugoga na temelju zakona, nego jedino kao oporučni nasljednici. Ipak, osigurana su im određena prava u slučaju smrti jednog od njih, pa ako su bili suvlasnici stana koji su zajedno kupili (*Wohnungseigentumspartnerschaft*), drugi istospolni partner ima pravo postati vlasnikom dijela umrlog partnera.⁷⁸

4.2.2. Češka

Češka je bila prva država istočnog bloka koja je donijela zakon koji je regulirao formalnu istospolnu zajednicu.⁷⁹ Sukladno ovom zakonu, istospolni partneri mogu na formalan način sklopiti svoju zajednicu te će se takvi partneri tretirati kao bračni drugovi i imati sva prava koja imaju bračni drugovi.⁸⁰ Po češkom zakonu postoji razlika između situacije kada je iza ostavitelja ostao samo bračni drug (istospolni partner iz formalne zajednice) ili su uz njega iza ostavitelja ostali i potomci, odnosno roditelji te osobe s kojima je ostavitelj stanovao u zajedničkom kućanstvu. Ako ostavitelj nije imao potomaka, roditelja ni osoba s kojima je stanovao u zajedničkom kućanstvu, tada je bračni drug (istospolni partner) jedini zakonski nasljednik i nasljeđuje cijelu ostavinu. Ako su iza ostavitelja, osim bračnog druga (istospolnog partnera) ostali potomci, tada ovaj dijeli ostavinu s potomcima. Ako su iza ostavitelja ostali samo bračni drug (istospolni partner) i njegovi roditelji, odnosno osobe s kojima je ostavitelj dijelio zajedničko kućanstvo, tada bračni drug seli u drugi nasljedni red i dijeli ostavinu s tim osobama, s tim da u svakom slučaju mora naslijediti polovinu ostavine.⁸¹ U slučaju da istospolni partneri nisu na formalan način sklopili svoju zajednicu, tada će istospolni partner naslijediti ostavitelja u drugom nasljednom redu, samo ako su živjeli u zajedničkom kućanstvu.⁸² S obzirom na to da u Češkoj bračni drug nije nužni nasljednik, ni istospolni partner nema pravo na nužni dio.⁸³

78 Successions in Austria, http://www.successions-europe.eu/en/austria/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (13.02.2013.).

79 Jagielska, M., *Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Fruther?* u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 61.

80 ZAKON ze dne 26. ledna 2006. a registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

81 Čl. 473. Občanský zákoník, (Građanski zakonik), Law No. 40/1964 Coll. Civil Code, engl. tekst dostupan na: <http://www.czechlegislation.com/en/40-1964-sb> (18.07.2013.).

82 Succession in the Czech Republic, http://www.successions-europe.eu/en/czech-republic/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.).

83 Hrušáková, M., *Family and Succession Law – Czech Republic*, Suppl. 21 (August 2002) u International Encyclopaedia of Laws, Family and Succession Law, vol. 2., Kluwer Law International, 2002., str. 195.

4.2.3. Finska

U Finskoj istospolni partneri iz formalnih zajednica imaju jednaka prava kao i bračni drugovi.⁸⁴ Oni su, dakle, zakonski nasljednici pa, ako su iza ostavitelja ostali potomci, oni nasljeđuju cijelu ostavinu, dok bračni drug (istospolni partner) zadržava pravo posjeda nad određenim dijelovima ostavine. Ako iza ostavitelja nisu ostali potomci, bračni će drug (istospolni partner) naslijediti cijelu ostavinu.⁸⁵ U Finskoj bračni drug, pa tako ni istospolni partner, nije nužni nasljednik, no zaštićen je u njegovu korist osiguranim pravom stanovanja u obiteljskom stanu koje ne može biti povrijeđeno ni oporučnim raspolaganjima, ni zahtjevima potomaka za njihovim nužnim dijelovima.⁸⁶

4.2.4. Njemačka

U Njemačkoj partneri iz *de facto* istospolnih zajednica mogu jedan drugoga nasljeđivati samo na temelju oporuke. Ukoliko su istospolni partneri svoju zajednicu sklopili na formalan način ("*eingetragene Lebenspartnerschaft*"), tada će jedan drugome biti zakonski nasljednici, kao i bračni drugovi. Ako su osim bračnog druga (istospolnog partnera), iza ostavitelja ostali potomci, bračni drug (istospolni partner) nasljeđuje polovinu ostavine, dok drugu polovinu nasljeđuju potomci. Ako nakon ostavitelja nije bilo potomaka, dio bračnog druga ovisit će o bračnoimovinskom režimu koji je postojao u braku.⁸⁷ Istospolni partner ujedno je i nužni nasljednik koji ima pravo na nužni dio u vrijednosti polovine njegovog zakonskog dijela.⁸⁸

4.2.5. Mađarska

Mađarski model priznavanja prava istospolnim partnerima započeo je na temelju sudske prakse. Ustavni sud je 1995. presudio da su propisi koji priznaju učinke izvanbračnih zajednica osoba različitog spola, no ne i onih istog spola, neustavni.⁸⁹ Sudska praksa je kasnije dovela do zakonodavne regulacije te od 1996. istospolni partneri također mogu sklapati neformalne istospolne zajednice

84 Vezano uz učinke istospolne formalne zajednice i braka, oni su gotovo potpuno jednaki, uz vrlo male razlike. Više u Lund-Andersen u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 11.-12.

85 Succession in Finland, http://www.successions-europe.eu/en/finland/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.)

86 Čl. 26/12 finskog Zakona o nasljeđivanju (Perintökaari, 40/1965; s izmjenama do 1228/2001), engleski tekst dostupan na: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf> (25.04.2013.). Više vidi Savolainen, M. *Family and Succession Law – Finland*, Suppl. 3 (December 1997.) u International Encyclopaedia of Laws, Family and Succession Law, vol. 2., Kluwer Law International, 1997., str. 122.

87 Successions in Germany, http://www.successions-europe.eu/en/germany/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.)

88 § 10. Lebenspartnerschaftsgesetz (LPartG), 16.02.2001.

89 Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 59.-60.

koje proizvode određene pravne učinke.⁹⁰ Od 2009. godine u Mađarskoj istospolni partneri mogu na formalan način sklopiti svoju zajednicu te jedan drugoga mogu nasljeđivati na temelju zakona, kao i bračni drugovi.⁹¹ Ako su iza ostavitelja ostali potomci, bračni drug (istospolni partner) ima pravo plodouživanja na cijeloj ostavini sve do ulaska u novi brak (odnosno novu formalnu istospolnu zajednicu). Ako iza ostavitelja nije ostao niti jedan potomak, bračni drug (istospolni partner) nasljeđuje cijelu ostavinu. Istospolni partneri iz *de facto* zajednica mogu jedan drugoga nasljeđivati samo na temelju oporuke.⁹² U Mađarskoj su istospolni partneri i nužni nasljednici te njihov nužni dio iznosi polovinu zakonskog dijela.⁹³

4.2.6. Poljska⁹⁴

U Poljskoj istospolni partneri mogu nasljeđivati jedan drugoga samo kao oporučni nasljednici.⁹⁵ Ipak, svrstana je u ovu grupu država jer je odlukom Vrhovnog suda 28. studenog 2012. godine pružena specifična zaštita preživjelom istospolnom partneru pa se može reći da i u Poljskoj istospolna zajednica ima određeni učinak u nasljednom pravu. Naime, ovom odlukom određeno je da istospolni partneri imaju pravo nastaviti stanovati u stanu koji je u najam uzeo umrli istospolni partner (slučaj Adama K. koji je nakon smrti svog partnera tužio grad Varšavu zato što mu nije dopustio nastavak stanovanja u stanu u gradskom vlasništvu, koji je njegov partner iznajmio).⁹⁶ Ovo je pravo do tada bilo zajamčeno samo bračnim drugovima, potomcima i osobama u heteroseksualnim zajednicama.⁹⁷

4.2.7. Slovenija

U Sloveniji od 23. srpnja 2006. godine istospolni partneri mogu na formalan način sklopiti svoju zajednicu te tada, vezano uz nasljeđivanje, imaju jednaka prava kao i bračni drugovi, dakle i zakonski i nužni nasljednici su.⁹⁸ Sukladno čl.

90 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról

91 Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 61.

92 Successions in Hungary, http://www.successions-europe.eu/en/hungary/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.).

93 Csöndes, M., KLASIČEK, D., *Pravna narav nužnog dijela u hrvatskom i mađarskom nasljednom pravu*, Suvremeni pravni izazovi: EU – Mađarska _ Hrvatska, Ur. Župan, M., Vinković, M., Pečuh-Osijek, 2012., str. 383.

94 Više o problemima gay populacije u istočnoj Europi, s naglaskom na Poljsku i Latviju, vidi u Kochenov, op. cit., str. 482.-486.

95 Successions in Poland, www.successions-europe.eu/en/poland/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (10.01.2012., 14.02.2013.).

96 Odluka Vrhovnog suda – III CZP 65/12 – izvor – službena stranica Vrhovnog suda Poljske: <http://www.sn.pl/en/judicialdecisions/SitePages/Major%20current%20judicial%20decisions.aspx?ItemID=335&ListID=411c5dda-68cb-4ad8-b865-2705079f8593&el=Civil%20Chamber&el2=2012> (14.02.2013.).

97 Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 66.

98 Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, Uradni list RS, 65/2005.

22. Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti (dalje: ZRIPS), istospolni partner je zakonski nasljednik i kao takav ostavitelja nasljeđuje s njegovim potomcima na jednake dijelove. Ako iza ostavitelja nisu ostali potomci, istospolni partner ostavinu dijeli na pola s roditeljima ostavitelja, a ako njih nema, nasljeđuje cijelu ostavinu.⁹⁹

Značajna je odluka Ustavnog suda Slovenije u predmetu Blažić i Kern na temelju koje je odredba čl. 22. ZRIPS-a proglašena neustavanom.¹⁰⁰ Istospolni partneri koji su na formalan način sklopili svoju zajednicu postavili su pitanje ustavnosti čl. 22. ZRIPS navodeći da je taj članak diskrimnatoran u odnosu na *lex generali* o nasljeđivanju (Zakon o dedovanju). U čl. 22. ZRIPS napravljena je razlika između nasljeđivanja vlastite imovine umrlog partnera te zajedničke imovine istospolnih partnera, dok ovakvo razlikovanje po Zakonu o dedovanju kod nasljeđivanja bračnih drugova nije bilo relevantno. Sukladno ZRIPS-u istospolni partner bio je isključen je iz nasljeđivanja vlastite imovine umrlog partnera te također nije ulazio u krug potencijalnih nužnih nasljednika.¹⁰¹ Ustavni sud je 2. srpnja 2009. svojom odlukom sporni članak proglasio neustavnim i odredio da bi se jednaka pravila glede nasljeđivanja, koja se primjenjuju na bračne drugove, trebala primjenjivati i na istospolne partnere. Ovo s obzirom na to da razlikovanje između ove dvije zajednice nije utemeljeno ni na kakvim objektivnim okolnostima, nego isključivo na seksualnoj orijentaciji partnera.¹⁰²

4.3. Države u kojima istospolna zajednica ne proizvodi nikakve nasljednopravne učinka

U primjerice, Bugarskoj,¹⁰³ Cipru,¹⁰⁴ Estoniji,¹⁰⁵ Grčkoj,¹⁰⁶ Italiji,¹⁰⁷ Latviji,¹⁰⁸

99 Čl. 14. i čl. 17., Zakon o dedovanju, Uradni list SRS, 15/1976.

100 Sažetak slučaja na engleskom jeziku dostupan na: <http://archive.equal-jus.eu/291/> (08.09.2013.).

101 Župan, M., *Registered Partnership in Cross-border Situations, Unsichtbare Minderheiten / Invisible Minorities*, Schriften zum Social-, Umwelt- und Gesundheitsrecht, Band 4., ed. Bodiroga-Vukobrat, N., Sander, G.G., Barić, S., Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2013.

102 Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 63. Tekst odluke: <http://odlocitve.us-rs.si/ustrs/us-odl.nsf/o/5EC66748A09C70A4C12575EF002111D8> i na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200955&stevilka=2715> (07.11.2013.).

103 Successions in Bulgaria, http://www.successions-europe.eu/en/bulgaria/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (13.02.2013.). Također Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 64.

104 Succession in Cyprus, http://www.successions-europe.eu/en/cyprus/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.).

105 Successions in Estonia, http://www.successions-europe.eu/en/estonia/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.). Također Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 64.

106 González Beilfuss u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 50.-51.

107 Successions in Italy, http://www.successions-europe.eu/en/italy/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.). Također González Beilfuss u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 50.-51.

108 Successions in Latvia, http://www.successions-europe.eu/en/latvia/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.) Također Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs,

Litvi,¹⁰⁹ Malti,¹¹⁰ Rumunjskoj¹¹¹ i Slovačkoj¹¹² istopolni partneri mogu jedan drugoga nasljeđivati samo kao oporučni nasljednici. U ovu grupu država danas ulazi i Hrvatska.

4.4. Rezolucija Europskog parlamenta od 13. ožujka 2012. godine o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i provedbi odluka te instrumentima veza nim uz nasljeđivanje i stvaranje europske potvrde o nasljeđivanju¹¹³

Europski parlament je 13. ožujka 2012. godine usvojio rezoluciju kojom se osigurava da će se pravo nasljeđivanja istospolnih partnera poštovati u cijeloj Europskoj uniji, bez obzira što pojedine države u kojima bi se trebala priznati odluka o nasljeđivanju, ne priznaju istospolnim zajednicama nikakve nasljednopravne učinke.¹¹⁴ U obrazloženju, u točki 24. Rezolucije, navedeno je da države članice neće moći odbiti primjenu prava druge države, tj. priznanje strane odluke, nagodbe i sl., pozivanjem na zaštitu javnog poretka u onim slučajevima kada bi to bilo protivno Povelji o temeljnim pravima Europske unije, posebno njezinom čl. 21., koji zabranjuje svaki oblik diskriminacije.¹¹⁵

op. cit., str. 65. Više o problemima populacije homoseksualne orijentacije u istočnoj Europi, s naglaskom na Poljsku i Latviju, vidi u Kochenov, op.cit., str. 482.-486.

109 Successions in Lithuania, http://www.successions-europe.eu/en/lithuania/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.). Također Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 65.

110 Successions in Malta, http://www.successions-europe.eu/en/malta/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (14.02.2013.).

111 Successions in Romania, http://www.successions-europe.eu/en/romania/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (15.02.2013.). Također Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 67.

112 Successions in Slovakia, http://www.successions-europe.eu/en/slovakia/topics/in-the-absence-of-a-will_who-inherits-and-how-much/ (15.02.2013.). Također Jagielska u Boele-Woelki, Fuchs, op. cit., str. 67.-68.

113 Puni naziv rezolucije na engl. jeziku: European Parliament legislative resolution of 13 March 2012 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession

114 Cijeli tekst rezolucije dostupan na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0068&language=EN&ring=A7-2012-0045> (05.03.2013.).

115 Tekst točke 24. rezolucije na engl.: "Considerations of public interest should allow courts and other competent authorities dealing with matters of succession in the Member States to disregard, in exceptional circumstances, certain provisions of a foreign law where, in a given case, applying such provisions would be manifestly incompatible with the public policy of the Member State concerned. However, the courts or other competent authorities should not be able to apply the public-policy exception in order to set aside the law of another State or to refuse to recognise, or, as the case may be, accept, or enforce a decision, an authentic instrument, or a court settlement from another Member State when doing so would be contrary to the Charter of Fundamental Rights of the European Union, and in particular Article 21, which prohibits all forms of discrimination."

Intergroup za LGBT prava objašnjava da će, sukladno spomenutoj rezoluciji, Španjolka koje se udala za Talijanku u Španjolskoj čiji zakon dopušta sklapanje istospolnih brakova, imati pravo naslijediti ostavinu svoje supruge u Italiji, bez obzira što Italija ne priznaje takav brak.¹¹⁶ Potpredsjednik LGBT Intergroup u Europskom parlamentu, Dennis de Jong, povodom ove rezolucije naglasio je kako će sloboda kretanja biti potpuna jedino ako će se svi parovi moći slobodno kretati unutar Europske unije, bez bojazni za sebe, svoju djecu, obitelji, odnosno ostavinu.¹¹⁷

5. NASLJEĐIVANJE ISTOSPOLNIH PARTNERA U REPUBLICI HRVATSKOJ *DE LEGE FERENDA*

5.1. Sličnosti i razlike između definicije istospolne i izvanbračne zajednice te problem različitog definiranja izvanbračne zajednice u Obiteljskom zakonu i u Zakonu o nasljeđivanju

Ako usporedimo izvanbračne i istospolne zajednice, na prvi pogled su uočljive sličnosti s obzirom na neformalan način njihova zasnivanja, pretpostavke koje moraju ispunjavati, potrebno trajanje da bi imale zakonom predviđene učinke (tri godine), neformalan način prestanka, način dokazivanja njihovog postojanja. Definicija istospolne zajednice navedena u Zakonu o istospolnim zajednicama slična je s definicijom izvanbračne zajednice u Obiteljskom zakonu. Naime, kako je već na početku spomenuto, da bi ovakva zajednica proizvodila određene učinke moraju biti ispunjene sljedeće pretpostavke: mora se raditi o životnoj zajednici dviju osoba istog spola koje nisu u braku, izvanbračnoj zajednici ili drugoj istospolnoj zajednici; koja traje najmanje tri godine; a temelji se na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja te emotivnoj vezanosti partnera. Sve ovo pod uvjetom da istospolni partneri imaju barem 18 godina, nisu lišeni poslovne sposobnosti i nisu krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj zaključno do četvrtog stupanja (čl. 2. i 3. Zakona o istospolnim zajednicama).

Pretpostavke koje moraju biti ispunjene da bi izvanbračna zajednica proizvodila veliki broj učinaka koje joj daje Obiteljski zakon su sljedeće: mora se raditi o životnoj zajednici neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine ili kraće, ako je u njoj rođeno zajedničko dijete.¹¹⁸ Dakle, na prvi je pogled vidljivo postojanje sličnosti između pretpostavki izvanbračne zajednice navedenih u Obiteljskom zakonu i pretpostavki koje treba ispuniti zajednica osoba istog spola da bi se smatrala istospolnom zajednicom u smislu Zakona o istospolnim zajednicama. Naravno, već na prvi pogled uočavaju se i značajne razlike – u Zakonu

¹¹⁶ Više na stranici Intergroup on LGBT Rights: <http://www.lgbt-ep.eu/press-releases/free-movement-european-parliament-calls-for-respect-of-succession-rights/> (05.03.2013.).

¹¹⁷ Loc. cit.

¹¹⁸ Čl. 3. ObZ.

o istospolnim zajednicama zahtijeva se da istospolni partner, osim što nije u braku, nije ni u izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici. Za izvanbračnu zajednicu traži se samo da izvanbračni drug nije u braku.¹¹⁹ Dakle, istospolna zajednica neće proizvoditi nikakve učinke ako je partner istovremeno u drugoj izvanbračnoj ili istospolnoj zajednici, dok će izvanbračna zajednica proizvoditi učinke u ovakvim slučajevima. Ovo dovodi do neobične situacije: načelo faktične monogamije više je zaštićeno u istospolnoj, nego u izvanbračnoj zajednici.¹²⁰

S obzirom na to da su za ovaj rad, od svih učinaka izvanbračne zajednice, najznačajniji oni nasljednopravni, svakako treba spomenuti i definiciju izvanbračne zajednice iz Zakona o nasljeđivanju, čl. 8. st. 2. Naime, u tom stavku je određeno: *“Na temelju zakona ostavitelja nasljeđuje i njegov izvanbračni drug koji je u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim. Izvanbračnom zajednicom u smislu ovoga Zakona smatra se životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme a prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka.”*

Nužno se osvrnuti na problem različitog definiranja izvanbračne zajednice po Obiteljskom zakonu i Zakonu o nasljeđivanju. Kao što je vidljivo iz gore navedenih definicija, sukladno Obiteljskom zakonu, izvanbračnom zajednicom smatra se životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete (čl. 3.). Odredbom čl. 8. st. 2. Zakona o nasljeđivanju određeno je da se izvanbračnom zajednicom u smislu Zakona o nasljeđivanju smatra životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala je ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka.¹²¹

Kada se usporede ove dvije definicije, jasno je da je sporno koliko životna zajednica treba trajati kako bi imala učinke u nasljednom pravu. Ovo nesuglasje nastalo je vjerojatno zato što je Obiteljski zakon iz 2003. po prvi puta točno odredio koliko treba trajati izvanbračna zajednica muškarca i žene da bi proizvodila željene učinke, dok do tada, u ranijem Obiteljskom zakonu¹²² vremensko trajanje izvanbračne zajednice nije bilo precizno određeno. No, od stupanja na snagu Obiteljskog zakona i Zakona o nasljeđivanju 2003., nejasno je koja će definicija

119 Ranije je odredba po kojoj će izvanbračna zajednica proizvoditi učinke samo ako izvanbračni drugovi nisu u braku ili u drugoj izvanbračnoj zajednici postojala u Obiteljskom zakonu (NN 116/03), no Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, NN 17/04. to je promijenjeno.

120 Korać, op. cit., str. 821.-822.

121 Pretpostavke za valjanost braka određuju da ženik i nevjesta ne mogu biti mlađi od osamnaest godina (iznimno mogu sklopiti brak i sa šesnaest godina – vidi odredbu čl. 26. ObZ); ne smije se raditi o osobama koje su lišene poslovne sposobnosti ili su nesposobne za rasuđivanje (uz iznimke navedene u odredbi čl. 27. ObZ); ne smije se raditi o krvnim srođnicima u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi sestri i bratu, polusestri i polubratu, djetetu sa sestrom ili polusestrom ili bratom ili polubratom svojega roditelja, djeci sestara i braće te polusestara i polubraće (uz iznimku u odredbi čl. 28. ObZ); te se ne smije raditi o osobama koje su već u braku (čl. 29. ObZ).

122 Čl. 3. Obiteljskog zakona, Narodne novine 162/98.

biti mjerodavna za određivanje statusa izvanbračnog druga kao potencijalnog zakonskog nasljednika? Hoće li se u obzir uzimati definicija Obiteljskog zakona u kojemu je određeno da životna zajednica mora trajati tri godine, odnosno kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili će se u obzir uzimati definicija Zakona o nasljeđivanju po kojoj se traži da životna zajednica traje dulje vrijeme? Koji je propis *lex specialis*, a koji je *lex generalis*, koji je *lex prior*, a koji *lex posterior*?

Vezano uz odnos Obiteljskog zakona i Zakona o nasljeđivanju glede definiranja izvanbračne zajednice te pitanja koji je opći, a koji posebni zakon u ovom slučaju, logično bi bilo zaključiti sljedeće: za pitanja obiteljskopравnih učinaka izvanbračne zajednice *lex specialis* trebao bi biti Obiteljski zakon, dok bi za pitanja nasljednopravnih učinaka ove zajednice to trebao biti Zakon o nasljeđivanju. No, ovo dovodi do novog problema: ako se za pitanja nasljeđivanja izvanbračnih drugova kao odlučujuća uzme definicija Zakona o nasljeđivanju, problematičan postaje dio definicije koji određuje da izvanbračna zajednica treba trajati 'dulje vrijeme' s obzirom na to da je ova izreka neodređena i može dovesti do pravne nesigurnosti.

Naime, moguća bi bila situacija da sud nakon smrti jednog izvanbračnog druga zaključi da je izvanbračna zajednica koja je trajala dvije godine trajala dulje vrijeme te da je preživjeli izvanbračni drug zakonski nasljednik umrloga. Za razliku od toga, zajednica istih tih osoba prije smrti jednog od njih ne bi se smatrala izvanbračnom zajednicom po Obiteljskom zakonu.¹²³ Dakle, netko tko je u izvanbračnoj zajednici dvije godine ne bi imao pravo na uzdržavanje od svog izvanbračnog druga niti bi imao pravo na udio u imovini izvanbračnih drugova (osim ako nemaju zajedničko dijete), dok bi u slučaju smrti svog izvanbračnog druga mogao ući u krug potencijalnih zakonskih nasljednika, ako bi sud odlučio da dvije godine predstavlja dulje vrijeme.

Naravno, moguća je i obratna situacija: da zajednica traje tri godina pa se po Obiteljskom zakonu smatra izvanbračnom zajednicom, dok bi u slučaju smrti jednog od izvanbračnih drugova iz takve trogodišnje zajednice sud mogao ocijeniti da takva zajednica ipak nije dovoljno dugo trajala te da neće imati učinaka u nasljednom pravu. S tim u vezi treba spomenuti i da je glede točnog trajanja životne zajednice neudane žene i neoženjenog muškarca, primjerice, u jednoj odluci Vrhovnog suda rečeno da se izvanbračnom zajednicom smatra tek ona koja je trajala duže od pet godina – VSH Rev 648/87 od 14. 5. 1987.¹²⁴

Pojedini autori (npr. Belaj i Čulo, "Nasljedno pravo izvanbračnog druga") o odnosu ova dva zakona zauzeli su stav da bi se kao *lex specialis* u ovom slučaju trebao uzimati Obiteljski zakon. Stoga treba smatrati da u tumačenju vremenskog

123 Tako Perkušić, A., Kačer, H., *Pretvorba prava vlasništva nad športskim građevinama temeljem Zakona o športu i upis tako izvanknjižno stečenog prava vlasništva u zemljišne knjige – neke dvojbe proizišle iz sudske prakse*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 2/2010., str. 460.

124 Jelčić, O., *Bračna stečevina*, HGK – Sektor za trgovinu, Trinaesti forum poslovanja nekretninama, str. 32., dostupno na: <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/18049.pdf> (08.11.2013.).

kriterija postojanja izvanbračne zajednice, a također i za prosudbu ima li neki odnos učinke te zajednice, treba primjenjivati Obiteljski zakon.¹²⁵

Situacija se još dodatno komplicira kada znamo da je Obiteljski zakon usvojen na sjednici Hrvatskog sabora 14. srpnja 2003., objavljen 22. srpnja 2003., te je stupio na snagu danom objave (osim dijela koji nije povezan s ovom temom), dok je Zakon o nasljeđivanju usvojen na sjednici Hrvatskog sabora 11. ožujka 2003., objavljen 26. ožujka 2003., a primjenjuje se od 3. listopada 2003. Dakle, ovdje nije jednostavno utvrditi koji je zakon raniji, a koji kasniji pa problematična postaje primjena načela *lex posterior derogat legi priori*. Naime, Zakon o nasljeđivanju donesen je i stupio je na snagu prije Obiteljskog zakona, no nije se primjenjivao više od dva mjeseca od dana početka primjene Obiteljskog zakona. U ovom slučaju moguća su dva različita tumačenja: a) da je raniji Zakon o nasljeđivanju jer je stupio na snagu prije Obiteljskog zakona i b) da je raniji Obiteljski zakon jer se počeo primjenjivati prije Zakona o nasljeđivanju. Glede rješenja ovog problema treba spomenuti stav Crnić i Končić u komentaru Zakona o nasljeđivanju koji smatraju da je u ovom slučaju *lex posterior* Obiteljski zakon te da bi se na čl. 8. st. 2. Zakona o nasljeđivanju trebao primijeniti propis čl. 3. Obiteljskog zakona.¹²⁶ Sličan stav zauzimaju i Belaj i Čulo.¹²⁷

Iako različito definiranje izvanbračne zajednice u ova dva propisa nije glavna tema ovog rada, ipak treba naglasiti kako bi se ovaj problem trebao već jednom riješiti i čudi što ova situacija toliko dugo traje. S obzirom na to da su se Obiteljski zakon i Zakon o nasljeđivanju donosili u isto vrijeme, također iznenađuje i činjenica da već tada nije vođeno računa o tomu da se usuglase definicije izvanbračne zajednice i da se odredi jedinstveno trajanje zajednice i u Obiteljskom i u Zakonu o nasljeđivanju. Autoričino je stajalište da bi najprikladnije bilo u Zakon o nasljeđivanju unijeti vremenski rok od tri godine iz Obiteljskog zakona, a dok se to ne učini, trebalo bi primjenjivati odredbu Obiteljskog zakona, kao *lex specialis* i kao *lex posterior*, glede trajanja izvanbračne zajednice.¹²⁸

5.2. *Kako bi trebalo tumačiti odnos Zakona o istospolnim zajednicama i Zakona o nasljeđivanju kada bi istospolna zajednica bila osnova zakonskog nasljeđivanja*

Zakon o istospolnim zajednicama donesen je u isto vrijeme kada i Obiteljski zakon te je na snagu stupio samo osam dana nakon Obiteljskog zakona, a u njemu je određeno da istospolna zajednica treba trajati tri godine da bi imala pravne učinke, jednako kao i izvanbračna zajednica. Stoga sve što je gore rečeno o pitanju odnosa Obiteljskog zakona i Zakona o nasljeđivanju glede nasljeđivanja izvanbračnih

¹²⁵ Belaj, Čulo, op. cit., str. 126.

¹²⁶ Crnić, J. Končić, A.-M., Komentar zakona o nasljeđivanju, Organizator, Zagreb, 2005.

¹²⁷ Belaj, Čulo, op. cit., str. 126.

¹²⁸ Ovo smatraju, uz Belaj i Čulo te Crnić i Končić, također i Perkušić, Kačer, op. cit., str. 459.-460.

drugova, trebalo bi vrijediti i za odnos Zakona o istospolnim zajednicama i Zakona o nasljeđivanju kada bi Zakon o nasljeđivanju dopuštao zakonsko nasljeđivanje pripadnika istospolnih zajednica.

Dakle, na hipotetsku odredbu Zakona o nasljeđivanju kojom bi se omogućilo zakonsko nasljeđivanje istospolnih partnera trebala bi se primijeniti odredba čl. 2. Zakona o istospolnim zajednicama koja nalaže da ova zajednica treba trajati tri godine da bi imala pravnih učinaka. Ovo dovodi do zaključka da bi, kada bi se dopustilo zakonsko nasljeđivanje istospolnih partnera, Zakonom o nasljeđivanju trebalo odrediti da će na temelju zakona ostavitelja moći nasljeđivati i njegov istospolni partner, koji je u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim / izvanbračnim drugom, te da će se istospolnom zajednicom smatrati životna zajednica osoba istog spola koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te je prestala ostaviteljevom smrću.

5.3. Pitanje ustavnosti sadašnjeg rješenja po kojemu de facto istospolna zajednica nema iste učinka kao de facto izvanbračna zajednica u nasljednom pravu

Nameće se i pitanje ustavnosti postojećeg rješenja po kojemu izvanbračna zajednica proizvodi cijeli niz pravnih učinaka, uključujući i one u nasljednom pravu, dok ih istospolna zajednica ne proizvodi. Temelj razlikovanja *de facto* izvanbračne i *de facto* istospolne zajednice je u spolu partnera, odnosno njihovoj seksualnoj orijentaciji, a ovo, u svakom slučaju, predstavlja diskriminaciju te nije u skladu s čl. 3. i čl. 14. Ustava Republike Hrvatske.¹²⁹

S tim u vezi bitno je ponovno spomenuti pojedie europske države u sličnim situacijama, a koje su dovele do odluka Ustavnih sudova tih država koji su rješenja slična našima redom proglašavali neustavnima. Prvenstveno se tu misli na odluke ustavnih sudova Slovenije i Mađarske. Naime, slovenski Ustavni sud proglasio je neustavnim čl. 22. ZRIPS-a jer je pravio razliku između partnera u formalnoj istospolnoj zajednici i bračnih drugova u nekim nasljednopravnim pitanjima. Sud je zauzeo stajalište da se, što se nasljeđivanja tiče, formalna istospolna zajednica i brak trebaju gledati pravno i faktički elemenata tretirati jednako. Također, Sud je odredio kako je jedini razlog različitog tretmana bračnih drugova i istospolnih partnera u formalnim zajednicama spol osoba, a to predstavlja diskriminaciju.¹³⁰ Ova je odluka značajna, između ostalog, i zato što je slovenski Ustavni sud naglasio kako su socijalni, pravni, emocionalni i etički elementi obje vrste partnerstva (braka i formalne istospolne zajednice) vrlo slični.¹³¹ Dakle, Sud je zaključio da je ono što je heteroseksualnim osobama brak, homoseksualnim osobama formalna istospolna zajednica te da se glede nasljednopravnih učinaka ove dvije zajednice ne bi smjele razlikovati.

129 Ustav Republike Hrvatske – pročišćeni tekst, NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10.

130 Slučaj Blažić i Kern – čl. 22. ZRIPS, vidi *supra*.

131 Tako u sažetku slučaja dostupnom na: <http://archive.equal-jus.eu/291/> (08.11.2013.).

Slično stajalište imao je i Mađarski Ustavni sud koji je 1995. godine, povodom zahtjeva za utvrđivanjem ustavnosti odredbe po kojoj samo heteroseksualne osobe mogu sklapati brak i izvanbračnu zajednicu, presudio da su propisi koji priznaju učinke izvanbračnih zajednica osoba različitog spola, no ne i onih istog spola, neustavni jer također predstavljaju diskriminaciju.¹³² Sud je naveo kako brak i dalje treba ostati zajednica rezervirana za osobe suprotnog spola, no glede izvanbračne zajednice zauzeo je stav da bi nju trebali moći sklapati i istospolni partneri. Ova je odluka ponukala zakonsko reguliranje i zaštitu prava istospolnih partnera u Mađarskoj, prvo na način da im se omogući sklapanje neformalne zajednice, a kasnije i davanjem mogućnosti istospolnim partnerima da mogu sklapati formalnu zajednicu.¹³³

Zakon o istospolnim zajednicama stupio je na snagu i primjenjuje se od 2003. godine, od kada se primjenjuje i novi Zakon o nasljeđivanju. Čini se u najmanju ruku neobičnim što do sada nitko nije potaknuo pitanje ustavnosti odredbe prema kojoj istospolni partneri ne mogu jedan drugoga nasljeđivati kao zakonski nasljednici. Na temelju gore spomenutih i sličnih odluka ustavnih sudova u pojedinim državama, nije teško zaključiti kakva bi bila, odnosno trebala biti, odluka hrvatskoga Ustavnog suda kada bi odlučivao o ovom pitanju.¹³⁴

6. UMJESTO ZAKLJUČKA

Nakon analize komparativnih prava i rješenja koja u njima postoje glede nasljeđivanja istospolnih partnera te analize hrvatskoga zakonodavstva, nametnuli su se sljedeći zaključci:

1. Većina europskih država ne dopušta mogućnost međusobnog zakonskog nasljeđivanja osobama koje čine *de facto* zajednice, bez obzira na njihov spol.¹³⁵ No, u brojnim europskim državama u kojima *de facto* zajednica nema nasljednopravnih, niti nekih drugih učinaka, partnerima – istospolnim i različitog spola, dane su alternative uređivanja njihovog odnosa. Tako u tim državama istospolni partneri,

132 Szeibert-Erdős, O., Same-sex Partners in Hungary / Cohabitation and Registered Partnership, Utrecht Law Review, 2/2008 str. 213. Sažetak i tekst u PDF formatu dostupan na: <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/18049.pdf> (08.11.2013.).

133 Više *supra*.

134 Npr. odluka Ustavnog suda Republike Južne Afrike br. CCT 28 – 06 iz prosinca 2006. u predmetu Gory v. Kolver NO kojom je sud neustavnim proglasio odredbu Zakona o nasljeđivanju po kojoj istospolni partneri (koji tada još nisu mogli ni formalno sklopiti svoju zajednicu niti brak) nisu zakonski nasljednici jedan drugome, dok bračni drugovi to jesu. Sud je zaključio da se radi o diskriminaciji na temelju seksualne orijentacije te da je Zakon samim time nevaljan jer je u suprotnosti sa Ustavnom Republike Južne Afrike. O postupku više na: Constitutional Court of South Africa, <http://www.constitutionalcourt.org.za/uhtbin/cgisirsi/RXmTEw7phd/MAIN/131920021/5/0> (09.11.2013.).

135 Tko sve ulazi u krug potencijalnih zakonskih nasljednika u pojedinim europskim državama vidi: International Encyclopaedia of Laws, Family and Succession Law, vol. 1., 2., 3., 4., Kluwer Law International.

a također i oni različitog spola, mogu ući u brak ili svoju zajednicu sklopiti na formalan način te tako ostvariti između ostalog, mogućnost međusobnog zakonskog nasljeđivanja.

2. Za razliku od većine ostalih europskih država, u hrvatskom pravnom sustavu *de facto* izvanbračna zajednica (jedini oblik izvanbračne zajednice heteroseksualnih osoba koji kod nas postoji) po mnogočemu je izjednačena s brakom pa tako i u nasljednom pravu.¹³⁶

3. Za razliku od *de facto* izvanbračne zajednice, *de facto* istospolna zajednica nema nikakvih učinaka u hrvatskom nasljednom pravu te istospolni partneri nisu zakonski nasljednici jedan drugome.

4. Dakle, nemogućnost zakonskog nasljeđivanja osoba koje čine *de facto* zajednice, koja u velikom broju europskih država vrijedi za sve takve zajednice bez obzira na spol partnera, u Hrvatskoj vrijedi samo za istospolne zajednice. Ovo, pak, predstavlja diskriminaciju na temelju spola što je u suprotnosti s temeljnim načelima svakog civiliziranog pravnog postupka.

Možemo se samo nadati da će istospolni partneri u Hrvatskoj u bliskoj budućnosti imati pravo jedan drugoga nasljeđivati na temelju zakona. No, to se moglo postići i ranije, promjenom Zakona o nasljeđivanju u kojem se moglo i trebalo dopustiti da *de facto* istospolna zajednica, koja ispunjava zakonom predviđene pretpostavke, postane osnova zakonskog nasljeđivanja, kao što to već deset godina jeste i *de facto* izvanbračna zajednica. Ovo stoga što ovako velike razlike između učinaka tih zajednica nisu utemeljene ni u čemu drugome, do spolu i seksualnoj orijentaciji partnera, što se u svakom civiliziranom društvu smatra diskriminacijom i zabranjeno je.

Uvođenje izvanbračnog druga u krug potencijalnih zakonskih nasljednika 2003. godine bila je svakako poželjna i dugo očekivana novina. Hoće li se u godini koja slijedi isto dogoditi i s istospolnim partnerom?

¹³⁶ Osim učinaka nabrojanih u Obiteljskom zakonu te Zakonu o nasljeđivanju i brojni drugi hrvatski zakoni sadrže odredbe o izvanbračnoj zajednici i njenom učinku.

Npr. Čl. 1101. st. 2. Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11 – u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe, priznaje pravo njezinom izvanbračnom drugu na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete, ako je među njima postojala trajnija zajednica života. Čl. 21. st. 5. Zakon o mirovinskom osiguranju NN 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 130/10, 139/10, 61/11, 114/11, 76/12, 112/13. Omogućeno je pravo na obiteljsku mirovinu i izvanbračnom drugu koji je s osiguranikom ili s korisnikom mirovine do njegove smrti živio u zajedničkom kućanstvu najmanje 3 godine. Čl. 285. st. 1. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13. – obveze svjedočenja oslobođena je, među ostalim, i osoba s kojom je okrivljenik u braku ili izvanbračnoj zajednici.

Summary

INTESTATE INHERITANCE OF SAME-SEX PARTNERS IN THE REPUBLIC OF CROATIA WITHIN THE EXISTING LEGAL FRAMEWORK

In Croatia, same-sex partners can only conclude unregistered partnership (*de facto* union) and, as such, it will produce some legal effects, if certain legally prescribed conditions are met. However, the possibility of intestate inheritance is not one of those effects. It should be noted that the *de facto* same-sex unions are, in many ways, very similar to the *de facto* cohabitation, but there are also many differences. For this work the most important difference lies in the fact that unmarried couples in *de facto* unions can inherit one another as intestate heirs, while same-sex partners in *de facto* unions can only inherit each other as testamentary heirs. This paper deals with the effects of *de facto* unions – opposite sex and same-sex unions, in inheritance law or the lack thereof. The paper emphasizes the fact that this distinction, with regard to the effects that these *de facto* unions have or do not have in inheritance law, is based solely on the gender of persons forming the affected unions, which certainly constitutes as discrimination of same-sex partners. The paper also points out that, in fact, there is no legal reason that intestate inheritance of same-sex partners in *de facto* unions is not already allowed within the existing legal framework, with only minor changes of Inheritance Act .

Keywords: *same-sex unions, cohabitation, formal/de facto union, intestate inheritance, same-sex marriage.*

Zusammenfassung

GESETZLICHE BEERBUNG GLEICHGESCHLECHTLICHER PARTNER IN DER REPUBLIK KROATIEN IM BESTEHENDEN GESETZESRAHMEN

Gleichgeschlechtliche Partner können in Kroatien ihre Gemeinschaft nur als *de facto* Gemeinschaft schließen, welche dann entsprechende Auswirkungen hat. Die Möglichkeit der Beerbung aufgrund Gesetzes gehört aber nicht dazu. Die *de facto* gleichgeschlechtliche Gemeinschaft ist in vielen Sachen der *de facto* außerehelichen Gemeinschaft ähnlich, aber es gibt auch zahlreiche Unterschiede. Der wichtigste Unterschied für diese Arbeit liegt in der Tatsache, dass Partner in einer außerehelichen Lebensgemeinschaft einander gesetzliche Erben sind, während das bei den gleichgeschlechtlichen Partnern nicht der Fall ist. In der Arbeit geht es vor allem um erbrechtliche Auswirkungen der *de facto* Gemeinschaft,

beziehungsweise um deren Nichtvorhandensein. Es wird die Tatsache betont, dass diese Unterscheidung bezüglich der Auswirkungen, welche die genannten Gemeinschaften im Erbrecht haben oder nicht haben, nur auf das Geschlecht der Person beruht, was eine Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Partner darstellt. Ebenfalls wird betont, dass es keinen rechtlichen Grund dafür gibt, dass gesetzliche Beerbung gleichgeschlechtlicher Partner im bestehenden Gesetzesrahmen aufgrund kleinerer Interventionen in das Erbgesetz nicht erlaubt worden ist.

Schlüsselwörter: *gleichgeschlechtliche Gemeinschaft, außereheliche Gemeinschaft, gesetzliche Beerbung.*

Riassunto

LA SUCCESSIONE LEGITTIMA DI PARTNERS DELLO STESSO SESSO NELLA LEGISLAZIONE VIGENTE DELLA REPUBBLICA DI CROAZIA

In Croazia i partners dello stesso sesso possono concludere la propria unione soltanto quale unione di fatto. Tale unione produrrà determinate conseguenze giuridiche. Nondimeno, la possibilità di succedere ex lege non rientra tra codeste conseguenze. De facto, l'unione di persone dello stesso sesso sotto molti profili è simile all'unione di fatto di persone di sesso diverso; tuttavia esistono anche numerose differenze. Ai fini del presente contributo, la differenza più significativa è individuata nella circostanza che i partners eterosessuali sono ciascuno il successore legittimo dell'altro, mentre quelli dello stesso sesso no. Nel contributo si tratterà soprattutto delle conseguenze di natura successoria delle unioni di fatto, ovvero dell'inesistenza delle stesse. Viene evidenziato il fatto che siffatta distinzione con riguardo agli effetti successori tra le diverse unioni di fatto si basa unicamente sul sesso della persone, il che costituisce una discriminazione dei partners dello stesso sesso. Altresì si rileva come non esista alcun fondamento giuridico che osti alla previsione del diritto alla successione legittima dei partners dello stesso sesso: poteva entrare a fare parte dell'esistente legislazione mediante minimi interventi nella legge sulle successioni.

Parole chiave: *unione di persone dello stesso sesso, unione extramaritale, successione legittima.*